

Интервју: Зоран Ђерић

Од иронијско-пародијској црној хумора до трајичке катарзе

Разговор водила: Жаклина Дувњак Радић

Док смо ишчекивали почешак Стеријиној позорја, најзначајнијеј позоришној фестивала националне драме и позоришта такмичарској карактера, које се одржава у Српском народном позоришту у Новом Саду, са Зораном Ђерићем, новим-старим ујравником овој најстаријеј позоришта код нас, разговарали смо о новим предсјавама СНП-а, кризи позоришта и моућносима превладавања кризе, односу традиционалних и савремених форми, као и о односу позоришта и филма...

Враћили сте се на место ујравника Српској народној позоришта у Новом Саду, у својству вршиоца дужности ујравника, после „паузе“ од једину дана, ујраво у време свечаној обележавања његове 162. годишњице. Са каквом визијом сте кренули у нови круј вођења најстаријеј позоришта код нас?

З. Ђ.: Српско народно позориште има изузетну подршку од свог оснивача – Покрајинске владе, као и Министарства културе Републике Србије, а за поједине пројекте и Управе за културу Града Новог Сада, зато оно не може да има само визију, јер она подразумева, пре свега, нешто нереално, па и немогуће, већ мора да има и јасну слику шта је његов задатак и циљ. Задатака има више, али се они, у суштини, нису променили од оснивања, од 1861. године: „Овде се не ради о приватној забави једне вароши, о

личним интересима неколико људи. Овде је говор о вишим духовним интересима једног народа, о народној свести, народном поносу и карактеру, о народном језику и литератури, једном речи о ономе, што је народу најмилије, најсветлије. Народно позориште све ово чува, брани, негује, облагорођава” (Јован Ђорђевић, оснивач и први управник СНП-а). Крајњи циљ позоришта је, наравно, представа (драмска, оперска, балетска), у којој ће се показати сви креативни потенцијали појединих уметничких јединица. Настојао сам, од првог дана свог именована, да се све одвија пре-

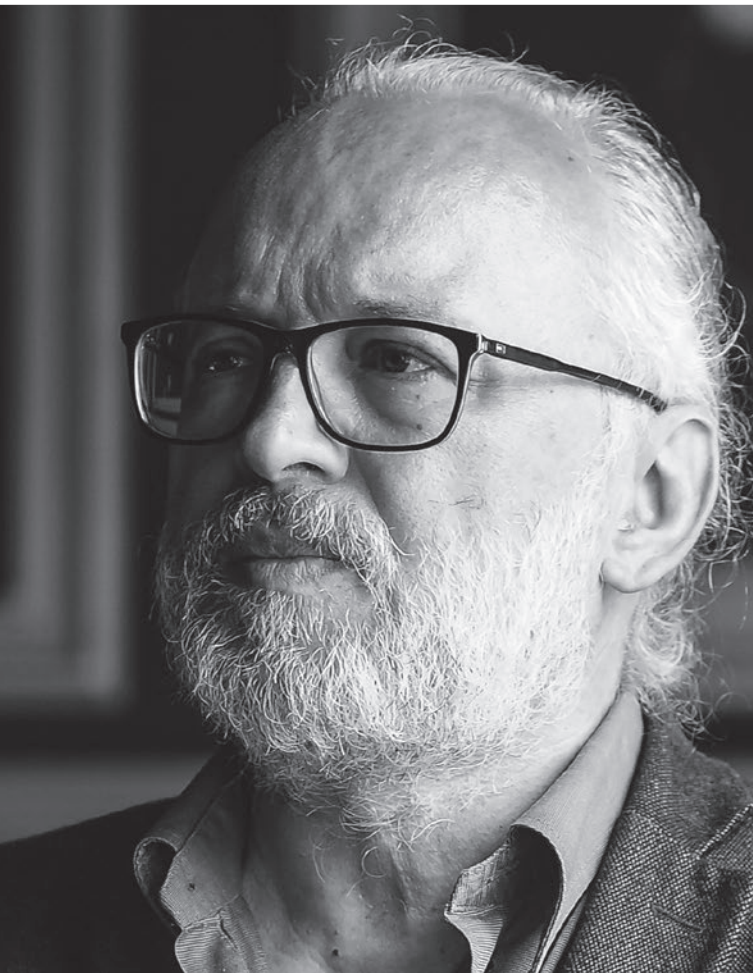

Фото: Ненад Карлић

ма раније зацртаном плану, што се премијера тиче, а биле су две у плану (17. и 28. марта) и успешно су реализоване. А ту је било и обележавање самог Дана позоришта. Достојанствено, онако како и приличи једном оваквом позоришту, доделили смо Златне медаље „Јован Ђорђевић” и годишње награде и признања.

Са којим се све проблемима суочава једна ипак велика институција и уметничка машинерија као што је Српско народно позориште, поготово у ово доба свеопштије кризе и кризе позоришта? Да ли је „економизис”, што би рекао Жак Дерида, реалност новог позоришта?

З. Ђ.: Безброј пута је указивано на производни карактер позоришта, нарочито у временима кризе, као и на чињеницу да је недовољно вреднован и подржан уметнички рад. Разматрајући позоришну културу Војводине и Србије, током претходних сезона, а посебно оних које су биле обележене пандемијом короне, као водећа тенденција наводила се запитаност над тим шта театар јесте, шта би он требало и могао да буде. „Оваква ауторефлексивност се најчешће и доводи у везу са периодима кризе, када се критички промишљају традиција, норме и пракса” (Влатко Илић).

Судећи по новинским чланцима, извештајима селектора позоришних фестивала и позоришним делатницима, није само

криза позоришта у Војводини, него и у Србији, па у региону, као и у целој Европи. Корона, рат у Украјини, већ су постали тема позоришних комада који се постављају на европским сценама.

И овогодишња порука за Светски дан позоришта, коју је написала Самиха Ајуб, из Египта, говори о патњи „због огромног притиска и помешаних осећања поводом стања у којем се свет данас налази”, о конфликтима, ратовима и природним катастрофама „које су имале разарајуће ефекте, не само на наш материјални свет, већ и на наш духовни свет и наш унутрашњи мир”.

Постоје, наравно, и кризе, које долазе изнутра, из самог позоришта, а њих покреће својеврсни позоришни механизам, у коме су подједнако битни сви чиниоци – најпре они уметнички: писци, глумци, редитељи, сценографи, костимографи, аутори музике, светла, итд. а потом и сви други: техника, администрација, маркетинг, управа...

Једно од првих питања које су ми постављали новинари односило се управо на то што се дешавало у нашем позоришту у претходном периоду.

Нисам дуго био „одсутан”, мало дуже од годину дана, али сам, као и већина од запослених и стално ангажованих, слушао различите гласине, понекад и непријатан бруј незадовољства руководством наше најстарије позоришне куће. Понајвише је тога било у Опери, која је и најмногљуднија. То не значи да се није радило, напротив, радило се пуном паром, али је било непотребних трошкова, преамбициозних пројеката и ангажовања сарадника са стране који су коштали много, а често, нису били ни најбоље ни неопходно решење. При том, ваља имати у виду, да се и ове године, до краја сезоне, прославља 75 година од оснивања Опере у СНП-у. Истина, још 1920/21. године позориште је имало Оперету, а нешто касније и Оперу, али је званично ова уметничка јединица основана тек 1947. године. Зато су прве видљиве промене биле управо у Опери. На чело ове уметничке јединице именовано сам Жељка Р. Андрића, првака Опере, одличног уметника, али и енергичног човека, који ће, верујем, држати кормило на њеној пољубљеној палуби.

Представа „Евгеније Оњегин”; фото: Марија Ердељи

За свог заменика именовано сам Соњу Дамјановић, првакињу Дrame, која ће, уверен сам, својим префињеним уметничким сензибилитетом, на једној страни, и сталоженошћу и одмереношћу, на другој, допринети стабилизацији узнемираних духова, али и подржати креативне заносе, како уметника, тако и свих запослених у нашем позоришту.

Уз директоре уметничких јединица, технике, и свих других служби, настојаћемо да се све одвија према раније зацртаном плану, што се премијера тиче, као и реконструкције обе сцене – поправка ротације на Сцени „Јован Ђорђевић” и светлоснозвучног парка на Сцени „Пера Добриновић”. У току су и други радови, у вези са климом, терасом и надстрешницом. То је оно што је видљиво, тј. биће видљиво. Оно друго, невидљиво, али не и непостојеће, проблеме који су се нагомилали, решаваћемо свакодневно, настојећи да нас не успоре у реализацији наших планова и обавеза.

Опера је важан сеіменї Срїскої народної њозорїшїа, кої ове њодине слави 75 њодина од оснївања. Од њочейка њодине њосїављена је на реїерїшоар оїера „Евїеније Оњегин”. Шїа је још у њлану и хоће ли у овој умейнїчкој једїници дїшїи неких њромена?

З. Ђ.: Опера „Евгеније Оњегин”, коју је, по делу најзначајнијег руског песника, Александра Пушкина, компоновао велики Чајковски премијерно је изведена на Дан позоришта, 28. марта. Претходно је

отворена изложба посвећена 75. годишњици Оперe. До краја године ће бити објављена и монографија, коју припрема Ивана Илић Киш. За отварање 163. сезоне, 12. септембра је планиран Гала концерт Оперe СНП-а. Ићи ћемо и на неку од обнова, вероватно Готовчеву комичну оперу *Еро са оноћа свијетла*. Она је премијерно изведена 2003. године. Време је да се обнови. За прославу 75. годишњице Оперe планирана је још једна обнова, односно премијера опере *Травијата*.

Уметничке форме опере и балета су класичне форме, али ипак усјевају да ојстину. По коју цену? Какав је однос традиције и савремености у позоришту данас? Тај међуоднос се често види као сукоб две сујројности, али мора ли да буде иако?

З. Ђ.: Постоје, наравно, и модерне опере и балети. Имамо прилику да их видимо када на нашим сценама гостује Београдски фестивал игре, рецимо, или неки од међународних фестивала. Ипак, оперски и балетски репертоар Српског народног позоришта ставља акценат на класичне и традиционалне форме, јер је то оно што наша публика очекује да види и са радошћу прати. Експериментисање се није показало делотворним. Иако постоје неки изузеци, као што је то „Рок опера”, на пример, која, ипак, има само реч „опера” у наслову, музичаре, хористе и солисте из Оперe, али је све друго нека врста рок концерта. Осавремењавање опере, барем када је СНП у питању, није се показивало као нешто што публика очекује или жели. Што не значи да нисмо имали другу врсту савремености у опери: најпре је Јасмина Митрушић написала либрето и компоновала једночинку „Сан”, у оквиру пројекта „Cross Opera – Другост: страх и откриће”, која ја са успехом изведена најпре у Градском теа-

тру „Павароти – Френи” у Модени, потом у СНП, па у Државном позоришту у Линцу. Реч је о пројекту који је носилац гранта Креативне Европе. Потом је Стеван Дивјаковић, по свом либрету, компоновао оперу у два чина „Владимир и Косара”. Она је реализована у копродукцији СНП-а и Фондације „Нови Сад – Европска престоница културе”. Пре неколико година је премијерно изведена комична опера „Поп Ђира и поп Спира”, академика Дејана Деспића. Опера „Сан”, Јасмине Митрушић, савремена је и темом (миграције) и приступом („основна партитура је интригантна и чврста, у свом суптилном минимализму пуном боја, и у потпуности користи све инструменте које има на располагању”, истиче у оперској критици после премијере у Италији, Ђилберто Мион). Овај део

Крос опере је „далеко најуспешнији од три дела... Маштовит либрето Јасмине Митрушић уједначен је са њеном дивном партитуром, која је уредно усклађена са драматичним покретом наратива...”, истакао је оперски критичар Алан Нилсен на порталу operawire.com. Ове критике нам дају подстрек да дамо нове прилике савременим композиторима Новог Сада и Војводине и да их тако укључимо у оперски репертоар, паралелан ако не и равноправан класичном.

Судећи по новинским чланцима, извештајима селектора позоришних фестивала и позоришним делатницима, није само криза позоришта у Војводини, него и у Србији, па у региону, као и у целој Европи. Корона, рат у Украјини, већ су постали тема позоришних комада који се постављају на европским сценама.

Што се тиче драмске сцене, СНП најављује неколико значајних премијера: „Скуљаче ћерја”, њо истоименом филму Александра Пејровића, у режији Дејана Пројковској, „Била једном једна земља”, њо роману, а зајим и филму „Подземље” Душана Ковачевића, у режији Кокана Младеновића, зајим „Бертове кочије или Сибилa” Велимира Лукића, у режији Ивана Церовића, као и „Последњи балкански вампир” Дејана Дуковској, у режији Александра Појовској. Која од ових премијера ће за Вас лично премијерати велик догађај?

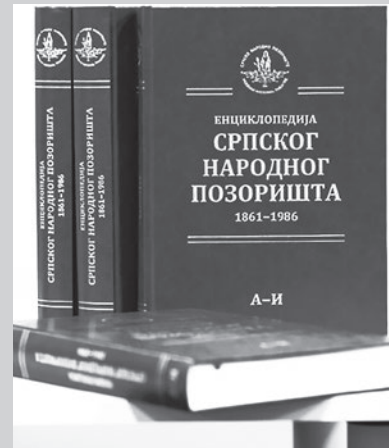
З. Ђ.: „Последњи балкански вампир” је имао премијеру 17. маја, већ је гостовао у Македонији, у Прилепу, као и на сцени Југословенског драмског позоришта у Београду. 1. јула је изведен у Аранђеловцу. И он, као и сви поменути наслови, има једну ироничну црту, која ће експлодирати као урнебесна комедија, истовремено и пародија великих тема из наше прошлости, подједнако митске и историјске. „Скупљачи перја”, ако се може судити по филмском предлошку, баш као и „Била једном једна земља”, подвлаче трагичност наших судбина, уз неизбежну музичку подлогу и игру, која води и заводи и одводи наше јунаке, из једне крајности у другу, из еуфорије у несрећу и смрт. Можда ће нај-

веће изненађење бити представа која је рађена по комаду Велимира Лукића, „Бертове кочије или Сибила”, а коју премијерно очекујемо на почетку следеће сезоне. Ретко извођен у позоришту, овај комад има изузетан драмски потенцијал, а екипа која га реализује, уз све поменуто, има и једну додатну страст и прилику да покаже шта уме.

Две од најављених представља, „Скупљачи перја” и „Била једном једна земља”, раде се по њиховим филмовима. Знамо да је „Коса”, иако је рађена по култном филму Милоша Формана, најизвођенија представља у српским позориштима. Да ли представе које су настале по филмовима имају у

За недавно објављену Енциклопедију Српског народног позоришта у три тома добили сте награду за издавачки подухват на овогодишњем Сајму књига у Новом Саду. Али посао још није готов, зар не?

З. Ђ.: Драго ми је да сте поменули овај велики, а недавно реализован подухват нашег позоришта. *Енциклопедија Српског народног позоришта* је објављена у три тома, на преко 1500 страна, и преко 5000 одредница. За њу смо 7. марта ове године добили награду за издавачки подухват, на Сајму књига. Иначе, Новосадски сајам ове године обележава 100 година од постојања, тим је већи значај нашег учешћа у том великом јубилеју. Рад на припреми ове Енциклопедије је трајао 50 година. Окупила је око 100 театролога, историчара позоришта, позоришних уметника и критичара, не само из Србије, него из целе некадашње заједничке државе. То су све позната имена. Нажалост, већина од њих више није жива. Зато смо желели да им одамо почаст, од прве редакције, до последњих сарадника који су укључени у рад Енциклопедије, и потрудили смо се да коначно објавимо резултате тих вишедеценијских истраживања. Све то, наравно, не би било могуће без подршке Министарства културе Републике Србије, Покрајинске владе и њеног Секретаријата за културу, као и подршке Фондације „Нови Сад – Европска престоница културе”. Енциклопедија је обухватила период од оснивања Позоришта, 1861. године, до 1986. године, значи – 125 година Српског народног позоришта. Преостало је још пуно рада и сређивања постојеће грађе, како би се обрадио и период од 1986. године до данас. Планирамо да саставимо ново уредништво, да сачинимо нови именски регистар и распоредимо посао, како би се описало оно што је чинило наше позориште у последњих 35 година.

Youtube, print screen

стијартиу доље њозиције? Како Ви видиће однос филма и њозориштиа, две уметности које су њо мнојим основама сличне, а истиовремено и њолико различитије?

3. Ђ.: Филм је, несумњиво, популарнија уметност од позоришта. Може се претпоставити да ће и представе које су рађене по поменутиим филмским предлошцима имати повећану пажњу публике. Али то није, аутоматски, и успех представе, нити гарантује њену вредност. Може да се подудари. А може и да омане. Видећемо. Што се, пак, односа филма и позоришта, а потом и филма и књижевности, тиче, то су биле теме мојих књига *Позориштие и филм* (2010), *Вийкацијева Луда локомојива: између филма и њозориштиа* (2010) и *Целулоидна књижевност* (2019). Ни позориште, ни филм, не могу без књижевности, на то нас подсећају недавни штрајк холивудских филмских сценариста и предстојеће Стеријино позорје. Недовољно плаћени, а без њих ништа не би имало смисла, буне се писци, док су живи (први пример). Не буне се, а можда би и могли да се побуне због не/адекватних драматизација њихових дела Милена Марковић („Деца”, Народно позориште Београд), Дарко Цвијетић („Што на поду спаваш”, СНП, Нови Сад, ГДК „Гавела”, Загреб и НП Сарајево и МЕСС Сарајево), Миодраг Кајтез („Слика непознатог”, НП „Тоша Јовановић”, Зрењанин и Стеријино позорје, Нови Сад). Не буне се, јер нису живи, Иво Андрић („Госпођица”, НП Републике Српске, Бања Лука) и Александар Поповић („Ноћна фрајла”, Народно позориште Ниш). Једино су срећни Слободан Обрадовић, са

Представа „Kafka Machine”; фото: Срђан Дорошки

текстом „Yankee Rose” (у извођењу Београдског драмског позоришта) и Ђорђе Косић, са комадом „Успаванка за Алексију Рајчић” (у извођењу Народног позоришта Београд), и Тијана Грумић, чији је комад „Најусамљенији кит на свету”, под новим називом „52 херца”, извело Словенско народно гледалишче из Нове Горице – јер стижу на фестивал који би требало да промовише нове драмске текстове. Да ли и колико Стеријино позорје афирмише домаће драмске текстове, посебно је питање. Оно што не чини сама манифестација, чини конкурс за савремени домаћи текст који се сваке године расписује при Позорју. Али на самом Фестивалу, најчешће, представе које су реализоване по награђеним текстовима наступају ван конкуренције, најчешће у част награђених. Изузетак је Ђорђе Косић, чија је *Успаванка за Алексију Рајчић* награђена за конкурс Стеријиног позорја за оригинални драмски текст, 2020. године, а ове, 2023, добио је и Стеријину награду за оригинални драмски текст. ■